

Het sluiten van de cirkel, of liever: de ellips

INTRO - In mei presenteren de laatstejaarsstudenten van PARTS op het Kunstenfestival hun afstudeerproject in het park en het bos van het Kasteel van Gaasbeek. Voor Jolente en Anne Teresa De Keersmaeker, die dit proces initieerden en begeleiden, is het hun vijfde samenwerking. Aan de hand van Keplers *Somnium* en Shakespeares *A Midsummer Night's Dream* onderzoeken ze samen met de studenten het raakvlak tussen dans en tekst, in dialoog met de natuurlijke omgeving.

Jullie samenwerking kent al een lange voorgeschiedenis: *Just Before* (1997), *Quartett* (1999) *I said I* (1999), *In Real Time* (2000), de betrokkenheid van Jolente en Kuno Bakker als lesgevers bij PARTS, ... wat bracht jullie ertoe voor *Somnia* opnieuw samen te werken? Waar vindt het idee voor deze voorstelling zijn oorsprong?

ATDK: Het is de eerste keer dat ik een voorstelling maak voor en met PARTS-studenten. Tot nu toe heb ik binnen PARTS alleen maar sporadisch workshops gegeven, en Jolente heeft er regelmatig gedoceerd. Je moet weten dat al bij de oprichting van PARTS, in 1995, is bepaald dat theater en tekst, als een mogelijke taal voor performance, deel moesten uitmaken van een opleiding gefocust op dans en beweging. Daarnaast bouwt *Somnia* ook voort op een project als *Work/Travail/Arbeid*, dat het verlangen vertaalde om dans van de black box van het theater naar de white cube van het museum te brengen. De stap naar de natuurlijke omgeving leek een logisch vervolg, ook door mijn fascinatie voor astronomie. Die werd in het bijzonder aangewakkerd door de ontdekking van het boekje *Somnium* van Johannes Kepler, een prachtig en intrigerend werkje dat het midden houdt tussen wetenschap en science fiction. Ook wilde ik graag verder werken met tekst, in het bijzonder de theaterteksten van Shakespeare, zoals dat al het geval was met *As you like it* in *Golden Hours*. Dit alles samen leidde tot het verlangen om de eerdere samenwerking met Jolente verder te zetten en samen met haar voor de studenten een afstudeerproject te realiseren waarbij niet alleen de relatie tussen dans en muziek, maar ook gesproken tekst een dragende rol speelt, en dit alles kan plaatsvinden in de nieuwe en uitdagende omgeving van een bos onder de open sterrenhemel. Voor mij voelde het kunnen samenbrengen van al die invloeden en ervaringen als het sluiten van een cirkel.

Jullie hebben beiden al in meer of mindere mate ervaring met PARTS-studenten. Wat is voor jullie in dit proces de meest verrassende ervaring, en wat treft jullie specifiek in het werken met deze jonge dansers en hun groepsdynamiek?

IDK: Wat volgens mij zo specifiek is aan het werken met mensen die eigenlijk geen acteur zijn, is een soort 'basisvrijheid' en directheid. Ook bij de PARTS-studenten merk ik die onbevangenheid waardoor ze zich in het onbekende storten, zich 'smijten' zonder aarzelen. Je kunt dat natuurlijk niet veralgemenen, maar in acteeropleidingen zijn de studenten in mijn ervaring doorgaans meer beredeneerd. Soms zou ik hen diezelfde 'wind' gunnen die door hoofd en lijf waait.

ATDK: Je mag ook niet vergeten dat het grote merendeel van de PARTS-studenten niet Engelstalig is, terwijl (de Engelse) taal en tekst in dit project natuurlijk wel een belangrijke rol spelen. De vraag hoe je een gedachte belichaamt, hoe je taal incorporeert en daar met je lichaam vorm en uitdrukking aan geeft, is dus zeer pertinent.

IDK: En wanneer je dan wel, of ook, spreekt, hoe maak je jezelf dan verstaanbaar in een taal die niet je moedertaal is? Hoe kun je toch een verbinding maken die waarachtig is? Ik zeg dikwijls: 'Je moet in de woorden bijten, ze bijna fysiek maken.' Sommige PARTS-studenten kunnen dat zeer goed, en ik vraag me af of dat dan te maken heeft met een zeker bewustzijn van het eigen lichaam. Ik was onder de indruk van de snelheid waarmee sommigen een taal leren beheersen. Dat heeft ongetwijfeld te maken met de workshops die ze aan PARTS hebben gehad.

ATDK: Het is sowieso een erg heterogene groep, maar je merkt inderdaad een gedeelde capaciteit om te improviseren, om zelf materiaal te maken, of het nu gaat om beweging of om tekst. Wanneer hen wordt gevraagd om actief mee te denken, blijken ze daartoe veel middelen en mogelijkheden te hebben.

Hoe hebben jullie de organisatie van het werkproces aangepakt? Met zo'n grote groep dansers en het doel om zowel tekst als beweging te integreren, lijkt me dat geen gemakkelijke oefening.

IDK: Op dit moment (*begin april 2019, red.*) zijn het nog twee verschillende sporen. Met mij werken de studenten op *A Midsummer Night's Dream*, waarbij we na de tekst-repetities nu echt tot *spelen* willen komen. Het is de fase van een eerste, 'oppervlakkige' mise en scène - wat inderdaad niet zo evident is met 44 mensen tegelijk. Daarom zijn er momenteel vier verschillende casts. Per scène leren de mensen met dezelfde rol samen de tekst, en ze spelen die ook samen. Op die manier kunnen ze elkaar helpen, stimuleren, van feedback voorzien en op ideeën brengen. Met de studenten die minder talig zijn, maar wel heel expressief, kan ik dankzij mijn ervaring bij PARTS op zoek naar alternatieven om met tekst en inhoud te werken.

ATDK: Die twee lijnen van tekst en dans zijn van bij het begin parallel ontwikkeld. In de eerste repetitieperiode zijn we een aantal keer naar het park van het Kasteel van Gaasbeek gegaan, maar gebeurde er vooral veel voorbereidend werk om het basismateriaal voor tekst en beweging te realiseren. Wat betreft beweging ontstond dat materiaal zowel uit zeer gerichte improvisatieoefeningen als uit eigen vocabularium van de studenten. Alle 44 moesten ze dat vocabularium individueel uitwerken, en wel zo dat die bewegingen, die echt op hun eigen lichaam zijn geënt, tegelijkertijd ook door de hele groep kunnen worden gedragen. In de laatste fase zullen we het repetitielokaal verlaten en echt op locatie gaan werken. Ik heb altijd veel inspiratie gehaald uit de observatie en studie van de natuur, maar in het bos kan ik de beweging verbinden met de ervaring van de natuur zelf.

Hebben jullie al een idee van de manier waarop die ervaring het voorafgaande werk zou kunnen beïnvloeden? Voorzien jullie nog veel wijzigingen?

IDK: Uiteraard, bijvoorbeeld alleen al wat betreft het stemvolume. Dat zullen we moeten aanpassen aan de open ruimte en de omgevingsgeluiden.

ATDK: Het zal op *alle* vlakken een invloed hebben, en dat is ook de bedoeling. Pas wanneer we naar het bos gaan, zal duidelijk worden hoe het geheel uiteindelijk vorm krijgt en zijn plaats vindt in die bijzondere omgeving. Een groot deel van het tekst- en dansmateriaal is inderdaad al gemaakt, maar het is nog niet 'vastgeschroefd'. We hebben al de eerste stappen gezet om die twee bij elkaar te brengen, maar in het bos laat je de situatie waarin je tot nu toe hebt gewerkt compleet achter je. Waar de ruimte bij *Work/Travail/Arbeid* in

bijvoorbeeld WIELS of het Centre Pompidou al veel 'vloeibaarder' werd, is de beschikbare oppervlakte nu nog veel groter en de ruimte dus nog veel minder 'aflijnbaar'. We gaan ook terug in de nacht, zoals bij *En Attendant*, dus het licht, meer specifiek het wegdeemsteren ervan in de schemering, is eveneens een belangrijke factor.

De programmatekst van *Somnia* spreekt over de zoektocht naar een ecologische esthetiek. Is deze voorstelling een poging om natuur en cultuur beter op elkaar af te stemmen?

ATDK: De vraag naar de relatie tussen cultuur en natuur is alleszins relevanter dan ooit, niet in het minst voor de generatie jongeren waar de studenten deel van uitmaken en die de voorbije maanden op straat is gekomen. In mijn eigen werk heeft die vraag de laatste jaren ook meer plaats ingenomen. In 2007 maakte ik met *Keeping Still* de eerste voorstelling waarin ik op een directe en concrete manier uiting gaf aan mijn bezorgdheid over de aarde en het klimaat. Een jaar eerder was *An Inconvenient Truth* verschenen, en rond die tijd vond ook de cruciale ontmoeting plaats met Ann Veronica Janssens, die met mij aan *Keeping Still* heeft gewerkt. Het is het vertrekpunt geweest van een soort esthetisch-ecologisch minimalisme. Niet het minimalisme van de repetitieve patronen van het werk op de muziek van Steve Reich, maar eerder een cirkelvormige beweging waarbij je terugkomt bij 'less is more'. Een poging tot het maximaal inzetten van het absolute minimum, in dit geval het dansende lichaam. Alles wat in het verlengde ligt van het lichaam, breng je terug, en van dat lichaam zelf probeer je de mogelijkheden en aspecten zo breed mogelijk te verkennen. De dwingende zoektocht naar duurzaamheid houdt mij steeds meer bezig, als burger en als kunstenaar. Voor mij als choreografe is de natuur, naast de muziek en de dansers, mijn meest onmiddellijke partner. Het is een bron waaraan ik mijn ideeën ontleen om ruimte en tijd te organiseren. Niet op een romantische manier, maar op basis van observatie, van objectieve, wetenschappelijke vaststellingen.

De titel van de voorstelling verwijst naar Keplers *Somnium* en Shakespeares *A Midsummer Night's Dream*, twee werken uit de tijdsperiode 1595-1608. Wat heeft jullie geïnspireerd om deze twee teksten als onderliggend raamwerk te kiezen?

ATDK: We zijn vertrokken bij het werkje van Kepler, een Duitse astronoom waarvan het werk van groot belang is geweest voor de ontdekkingen van Newton. Zijn werk boeit mij enorm. Hij stelde drie wetten op die onder andere bewijzen dat de planeten niet in een cirkel rond de zon draaien, maar in een ellips. Ook schreef hij een belangrijk werk over de "harmonie der sferen", het idee dat de verhoudingen in de kosmos gebaseerd zijn op dezelfde principes als de muziek. *Somnium* is een klein en minder bekend werkje, eigenlijk science fiction avant la lettre, dat astronomische ideeën uitzet aan de hand van een fantasieverhaal. Net zoals in *A Midsummer Night's Dream* is er in deze tekst een belangrijke rol weggelegd voor de verhouding tussen de mens en de natuurlijke wereld die hem omgeeft. In *A Midsummer Night's Dream* zie je dat Shakespeare hetzelfde contrast uitspeelt als in *As you like it*: dat tussen de stedelijke omgeving en de natuur. De overgang daartussen doet zich bijna voor als een alchemisch proces van transformatie.

Je vindt in die tekst dus een ecologische thematiek die aansluit bij de ecologische esthetiek van de voorstelling?

ATDK: Heel treffend vind ik de monoloog van Titania uit de eerste scène van de tweede akte. Als koningspaar van de elfen heersen zij en Oberon over de natuur, maar hun conflict zorgt ervoor dat alles uit balans raakt. Rivieren treden buiten hun oevers, akkers staan onder water, het vee sterft, het graan rot en de seizoenen raken verward. Titania omschrijft simpelweg een ecologische ramp. En bovendien sluit ze af met “We are their parents and original”: *wij* zijn verantwoordelijk. De monoloog is als het ware een historische vertaling, of voorafspiegeling, als je wil, van de huidige catastrofe en de impact van de mens daarop. De wereld zoals we ze kennen is aan het verdwijnen, maar we beseffen het niet eens. We vangen iets op over uitstervende ijsberen, maar dat ook inheemse vogelsoorten, insecten en planten aan sneltempo verdwijnen en daardoor ook de voedselproductie zwaar onder druk staat, daar hebben we geen idee van. Daarom wilde ik met *Somnia* voor zowel de studenten als het publiek een omgeving creëren waarbinnen de ervaring van de natuur het meest direct binnenkomt, en wel door het meest eigen, innerlijke ‘milieu’ dat een mens bezit: het lichaam waarin je bestaat en leeft. We leven met de perceptie dat we de natuur kunnen beheersen en exploiteren, maar in onze fysieke aanwezigheid maken we deel uit van de natuur, en maakt de natuur deel uit van ons. In die ervaring ligt het besef dat als we onze omgeving vernietigen, ook ons eigen einde nabij is, en groeit hopelijk de bewustwording van de grote uitdagingen die ons de komende decennia te wachten staan.